

Wystawa o zabawie czy zabawa na wystawie?

Społeczny odbiór projektu *Trzepaki, Reksio, Atari* w Muzeum Nowej Huty

Informacje o autorce: historyczka, antropolożka historii, kustosz w Muzeum Krakowa, Muzeum Nowej Huty, oddział Muzeum Krakowa, <https://orcid.org/0000-0002-0847-2454>

Information about the author: historian, anthropologist of history, Collections Curator at the Museum of Kraków, Nowa Huta Museum, a branch of the Museum of Kraków, <https://orcid.org/0000-0002-0847-2454>

Abstrakt: Artykuł jest poświęcony wystawie czasowej *Trzepaki, Reksio, Atari*, opowiadającej o zabawach i rozrywkach dziecięcych w okresie PRL-u, która była prezentowana w Muzeum Nowej Huty, oddziale Muzeum Krakowa, od 16 lutego 2023 roku do 7 stycznia 2024 roku. Ekspozycja miała charakter interaktywny – w jej przestrzeni możliwa była zabawa, doświadczanie, dotykane. Projekt promowany jako „wystawa o zabawie i zabawa na wystawie” cieszył się wyjątkowo wysoką frekwencją, popularnością i był bardzo dobrze oceniany przez zwiedzających. Tekst stanowi próbę odpowiedzi na pytania, co wpłynęło na taki odbiór wystawy, do jakiego stopnia była to kwestia problematyki, jak dużą rolę odegrały walory interaktywne, jakie inne czynniki miały istotne znaczenie. W analizie podjętego zagadnienia wykorzystano obserwację uczestniczącą. Przedstawione informacje były gromadzone przeze mnie podczas mojego czynnego udziału w projekcie w roli autorki koncepcji, scenariusza i kuratorki wystawy, a także osoby odpowiedzialnej za program wydarzeń jej towarzyszących.

An Exhibition about Fun, or Fun at the Exhibition? The Social Reception of the Project *Children's Fun and Games in Communist Poland* at Nowa Huta Museum

Abstract: The paper discusses the temporary exhibition titled *Trzepaki, Reksio, Atari* (Children's Fun and Games in Communist Poland) which was presented at Nowa Huta Museum, a branch of the Museum of Kraków, from 16 February 2023 until 7 January 2024, and narrated the story of chil-

dren's games and entertainment in the time of Polish People's Republic. The exhibition was interactive – while exploring exhibition space visitors were encouraged to engage in fun activities, touch the exhibits and get first-hand experience. The project was advertised as “an exhibition about fun and fun at the exhibition” and enjoyed exceptionally high attendance and popularity. It also received very good reviews from the audiences. The author attempts to answer such questions as what contributed to such a positive reception of the exhibition, to what extent was it due to the topics it explored, how significant were the interactive elements, and what other factors had an impact on its overall success. In her analysis of the subject the author uses the tools of participant observation. The data presented in the paper has been gathered by the author in the course of her active participation in the project as the author of the original concept behind the exhibition and the exhibition script, the exhibition curator, and the person responsible for the programme of events accompanying the exhibition.

Słowa kluczowe: wystawa czasowa, PRL, Nowa Huta, zabawa, dzieciństwo, publiczność, interaktywność, edukacja, promocja

Keywords: temporary exhibition, Polish People's Republic, Nowa Huta, play, childhood, audience, interactivity, education, promotion

Wstęp

„Witajcie w naszej bajce”¹ – słowami wyśpiewanymi przez dziecięcy chór² rozpoczął się 16 lutego 2023 roku wernisaż wystawy *Trzepaki, Reksio, Atari*, opowiadającej

¹ Autor tekstu Krzysztof Gradowski, kompozytor Andrzej Korzyński. Piosenka z filmu *Akademia Pana Kleksa* w reżyserii Krzysztofa Gradowskiego.

² Chór Złota Nutka Zespołu Państwowych Szkół Muzycznych im. Mieczysława Karłowicza, dyrygentka Diana Mrugała-Gromek, akompaniament Kinga Niebrzydowska. Zespół Państwowych Szkół Muzycznych im. Mieczysława Karłowicza sąsiaduje z Muzeum Nowej Huty.

o zabawach i rozrywkach dziecięcych w okresie PRL-u. Jej otwarcie zgromadziło w Muzeum Nowej Huty, oddziale Muzeum Krakowa, ponad 300 osób. Sporo z nich skusiło się na proponowaną w ramach poczęstunku watę cukrową, kakao i ciepłe lody. Goście z entuzjazmem spacerowali po wystawie i, niezależnie od wieku, korzystali z przestrzeni interaktywnych: testowali kalejdoskopy, układali klocki, przeglądali wydawnictwa, wielu z nich pozowało do zdjęć na lub przy trzepaku znajdującym się w centralnej części ekspozycji. Z perspektywy czasu okazało się, że nie była to tylko magia chwili spowodowana wernisażem, lecz zapowiedź tego, jak będzie wyglądać funkcjonowanie i odbiór wystawy przez kolejnych 11 miesięcy jej trwania, do 7 stycznia 2024 roku.

Wystawa cieszyła się wyjątkowo wysoką frekwencją, popularnością i była bardzo dobrze odbierana przez zwiedzających. Budziła bardzo duże zainteresowanie wśród rodzin z dziećmi oraz grup przedszkolnych i wczesnoszkolnych – odbiorców, którzy zdecydowanie nie korzystali dotąd tak licznie z oferty Muzeum Nowej Huty. Niniejszy tekst stanowi próbę odpowiedzi na pytania, co wpłynęło na taki odbiór ekspozycji *Trzepaki, Reksio, Atari*, do jakiego stopnia była to kwestia problematyki, jak dużą rolę odegrały walory interaktywne wystawy, jakie inne czynniki miały istotne znaczenie.

W analizie podjętego zagadnienia wykorzystano obserwację uczestniczącą – autorka tekstu odpowiadała za projekt jako autorka koncepcji, scenariusza i kuratorka wystawy. Stworzyła również koncepcję programu wydarzeń towarzyszących wystawie i czuwała nad jego realizacją. Zaprezentowane w tekście informacje dotyczące genezy projektu, jego założeń i realizacji oraz funkcjonowania i odbioru były gromadzone przez autorkę tekstu podczas jej czynnego udziału w projekcie.

Kilka słów o Muzeum Nowej Huty

Muzeum Nowej Huty mieści się w zabytkowym budynku dawnego kina Światowid³. Na wystawy czasowe jest tu przeznaczona licząca około 400 m kw. przestrzeń dawnej dużej sali kinowej. Ten oddział Muzeum Krakowa w swojej działalności wystawienniczej, edukacyjnej i badawczej

łączy ideę muzeum lokalnego, koncentrującego się na Nowej Hucie, oraz muzeum opowiadającego o doświadczeniu zimnej wojny i komunizmu. Projekt *Trzepaki, Reksio, Atari* wyraźnie wpisał się w ten profil. Przygotowana narracja miała charakter ogólnopolski, ale jednocześnie była mocno osadzona lokalnie w Nowej Hucie i Krakowie przez prezentowane materiały, eksponaty i wspomnienia, a także zaangażowanie społeczności w realizację wystawy.

Istotne dla podjętej w niniejszym tekście analizy jest podkreślenie, że w nowohuckim Muzeum, poza zmieniającymi się wystawami czasowymi, od 18 września 2015 roku prezentowana jest ekspozycja *Atomowa groza. Schrony w Nowej Hucie*. Placówka nie posiada obecnie wystawy stałej, pełnowymiarowo odpowiadającej jej profilowi, a jedną z najważniejszych zmiennych w kontekście zainteresowania publiczności i osiągniętej frekwencji są tu kolejne ekspozycje czasowe.

Wystawa dla każdego? Etap przygotowań

Wystawa dotyczyła zabaw i rozrywek dziecięcych w okresie PRL-u w rzeczywistości miejskiej, a więc tych aspektów wolnego czasu dzieci, które wiązały się z przyjemnością i były najbardziej pozbawione elementu przymusu. Prace nad ekspozycją rozpoczęły się w listopadzie 2021 roku, 15 miesięcy przed planowanym otwarciem. Kuratorka oraz pozostali członkowie zespołu⁴ od początku mieli świadomość potencjału podjętej tematyki i przekonanie o jej wyjątkowości jako zagadnienia czytelnego dla każdego odbiorcy niezależnie od takich czynników, jak wiek i miejsce pochodzenia, uniwersalnego, gdyż dotyczącego każdego z nas (każdy był kiedyś dzieckiem), nietworzącego podziałów, budzącego natomiast zwykle bardzo przyjemne wspomnienia, przywołującego osobiste doświadczenia. Wśród grup przyszłych odbiorców wystawy wyszczególniono rodziny z dziećmi (z naciskiem na integrację międzypokoleniową, inspirowanie do dzielenia się doświadczeniami oraz zwrócenie uwagi na wspólne, ponadczasowe mianowniki dzieciństwa), szkoły, przedszkola i placówki

³ Kino działało tu w latach 1957–1992. Więcej o historii kina i budynku: Smaga Magdalena: *Przyczynek do studium historyczno-architektonicznego kina „Światowid”*. „Światowid. Rocznik Muzeum PRL-u w Krakowie” 2014, t. 1, s. 145–165.

⁴ Zespół projektowy oraz współpracownicy i współtwórcy: kuratorka wystawy, autorka scenariusza Agata Klimek-Zdeb, kierowniczka projektu i produkcja wystawy Urszula Misiak, współpraca Katarzyna Bury, dr Michał Grabowski i Ryszard Kozik, asystentka kuratorki Dorota Kozłowska, aranżacja plastyczna Grupa 68 Architekci: Agata Fudala, Rafał Piniaż, Aleksandra Słowińska, Dominika Tarnawska i Tomasz Trzaskalik, teksty do ścieżki dziecięcej: Anna Dźwigala, Tymoteusz Hebda, Sebastian Pachnik, Zuzanna Pulit, Agata Szybowska, Filip Wojtasik i Milena Woźny – uczennice i uczniowie klas IV i V Szkoły Podstawowej nr 52 w Krakowie (rok szkolny 2021/2022), współpraca ze strony szkoły Kamila Rozenek, animatorka prowadząca warsztaty z dziećmi na potrzeby ścieżki dziecięcej Katarzyna Garus, współpraca ze strony partnerów: Wojciech Jama,

Artur Wabik i Tomasz Trzaskalik z Fundacji Muzeum Komiksu, dr Katarzyna Jagodzińska, Katarzyna Sosenko i Marek Sosenko z Muzeum Zabawek w Krakowie oraz Artur Bazarnik i Łukasz Bazarnik z Muzeum Elektroniki w Krakowie, program edukacyjny Agata Klimek-Zdeb i Zbigniew Semik, promocja wystawy dr Magdalena Rusek-Karska, projekt identyfikacji wizualnej Aleksandra Słowińska, grafiki przedstawiające dziecięcych narratorów Elżbieta Szeredy, oprawa plastyczna materiałów promocyjnych Elżbieta Szeredy i Aleksandra Słowińska, nadzór konserwatorski Alicja Dobosz i Weronika Nowacka, multimedia Stanisław Benedyk, Mirosław Bury, Piotr Cieślík, Paweł Garycki, Marcin Jancik, Robert Kubiec i Jan Skrobot, lektorzy ścieżki dziecięcej Anna Dźwigala, Tymoteusz Hebda, Agata Szybowska, Filip Wojtasik i Milena Woźny, lektor audiodeskrpcji Marcin Baran, tłumaczenia Tomasz Bieroń (jęz. angielski), Behlert & Behlert. Tłumaczenia i Konferencje (jęz. ukraiński), montaż wystawy Grzegorz Gaździcki, Roman Grabowski, Krzysztof Kamiński, Jacek Pajdak i Łukasz Warykiewicz.

Grafika towarzysząca akcji *Podzielcie się z nami swoim dzieciństwem*, proj. Wojciech Jodłowski, MK

Przestrzeń wystawy *Trzepaki, Reksio, Atari*, fot. Bogdan Krężel, MK

opiekuńczo-wychowawcze, dorosłych pamiętających okres PRL-u (stworzenie dla nich trampoliny do indywidualnych wspomnień, uporządkowanie ich i ukazanie w szerszym kontekście), turystów zagranicznych (zwrócenie uwagi na

Projekt identyfikacji wizualnej wystawy, proj. Aleksandra Słowińska

podobieństwa i różnice wynikające ze względów terytorialnych, politycznych i czasowych) oraz społeczność lokalną i osoby zaangażowane w projekt.

Tematyka wystawy nie tylko była czytelna i zrozumiała dla szerokiego grona odbiorców, ale też wielu z nich była znana z osobistych doświadczeń. Punktem wyjścia kuratorki do pracy nad projektem było więc odejście od pozycji eksperta, narzucającego opracowaną narrację osobom, o których życiu opowiadamy, i przyjęcie założenia, że każdy jest ekspertem w kwestii swojego dzieciństwa. Stąd pierwszym poważnym krokiem zrobionym 29 listopada 2021 roku było zaproszenie publiczności do współtworzenia ekspozycji, ogłoszone pod hasłem *Podzielcie się z nami swoim dzieciństwem*⁵. Było skierowane do każdego, kto chciałby udostępnić na potrzeby przygotowywanej wystawy swoje pamiętki i podzielić się wspomnieniami związanymi z tą tematyką. O prowadzonej akcji pojawiło się kilka wzmianek w mediach⁶. Apel przyniósł niespodziewany, wyjątkowy odzew⁷ – na dedykowany adres zabawa@muzeumkrakowa.pl napisało kilkadziesiąt osób. Był to pierwszy sygnał dużego

⁵ *Podzielcie się z nami swoim dzieciństwem* [online]. Muzeum Krakowa [dostęp 13 lutego 2024]. Dostępny w internecie: <https://muzeumkrakowa.pl/aktualnosci/podzielcie-sie-z-nami-swoim-dziecinstwem>.

⁶ Np. Radłowska Renata: *Muzeum Krakowa. Szykuje się niezła zabawa, czyli wszystko o zabawkach z PRL-u* [online]. Wyborcza.pl Kraków, 7 grudnia 2021 [dostęp 3 listopada 2023]. Dostępny w internecie: <https://krakow.wyborcza.pl/krakow/7,44425,27882654,muzeum-krakowa-szykuje-sie-niezla-zabawa-czyli-wszystko-o.html>; Powstanie wystawa o dzieciństwie w PRL. Muzeum Nowej Huty poszukuje eksponatów! [online]. Radio Eska, 3 grudnia 2021 [dostęp 3 listopada 2023]. Dostępny w internecie: <https://www.eska.pl/krakow/powstanie-wystawa-o-dziecinstwie-w-prl-muzeum-nowej-huty-poszukuje-eksponatow-aa-DA7e-7vbv-srb6.html>; Radłowska Renata: *Akcja Muzeum Krakowa. Albercia po przejściach*,

czyli czym się bawiliśmy w PRL-u [online]. Wyborcza.pl Kraków, 22 lutego 2022 [dostęp 3 listopada 2023]. Dostępny w internecie: <https://krakow.wyborcza.pl/krakow/7,44425,28137265,akcja-muzeum-krakowa-albercia-po-przejsciach-czyli-czym-sie.html>.

⁷ Zbiórka na potrzeby wystawy czasowej przeprowadzona na dużą skalę, która bardzo mocno wpłynęła na ostateczny kształt ekspozycji, została zrealizowana podczas prac nad wystawą *Współlistnienie* (1 lipca 2021 r. – 24 kwietnia 2022 r.), opowiadającą o roku pandemii COVID-19 w Krakowie, która była prezentowana w Muzeum Podgórze, oddziale Muzeum Krakowa. Więcej o projekcie i metodach pracy w nim zastosowanych: Zdeb Mateusz: *Muzeum teraźniejszości? Jak w muzeum opowiedzieć o tu i teraz – projekt „Współlistnienie” i refleksje po jego zakończeniu*. „Krzysztofory. Zeszyty Naukowe Muzeum Historycznego Miasta Krakowa” 2022, z. 40, s. 195–216.

Ekspozycja na wystawie, fot. Bogdan Krężel, MK

Ekspozycja na wystawie, fot. Bogdan Krężel, MK

zainteresowania projektem *Trzepaki*, *Reksio*, *Atari* wśród tej części publiczności, której dzieciństwo przypadło na okres PRL-u. Ostatecznie na wystawie znalazły się wybrane pamiąt-

ki i (lub) zapisy wspomnień (teksty, nagrania wideo) każdego, kto wyraził chęć „podzielenia się dzieciństwem”. Jak okazało się już na etapie udzielania / przyjmowania pamiątek, byli to

Eksponaty na wystawie, fot. Bogdan Krężel, MK

głównie mieszkańcy Krakowa i Nowej Huty, z kilkoma wyjątkami z innych miast Polski.

Na ekspozycji zaplanowano osiem segmentów tematycznych, które dotyczyły: zabawek (1), gier, klocków i układanek (2), hobby – kolekcjonowania, modelarstwa i majsterkowania (3), zabaw podwórkowych (4), czytelnictwa – książek, czasopism i komiksów (5), oferty kulturalnej skierowanej do dzieci (6) oraz rozwoju technologii (7 i 8) – od gramofonów, rzutników bajek po magnetowidy i pierwsze domowe komputery – w znacznej mierze determinującego zmianę spędzania wolnego czasu⁸. Projekt aranżacji wystawy został opracowany w taki sposób, aby poszczególne segmenty były równoważne i by można było je zwiedzać w dowolnej kolejności. Uporządkowano je przestrzennie w postaci ośmiu skrzydełek wiatraczka, który stał się także motywem graficznym projektu jako zabawka popularna w okresie PRL-u, kojarząca się z beztroskim czasem dzieciństwa, z zabawą, z różnorodnością i kreatywnością.

Na wystawie zaprezentowano łącznie ponad 600 eksponatów, których zasób był wypadkową przeprowadzonej akcji, współpracy z innymi instytucjami i podmiotami oraz wyboru spośród zbiorów i materiałów pomocniczych Muzeum Krakowa. Znalazły się wśród nich klasyki, jak celuloidowe lalki, misie-trociniały, figurki żołnierzyków, zabawkowe pojazdy, popularne planszówki, wrotki, zośka, kolejka elektryczna, rzutnik Ania, tytułowy komputer Atari, ale też obiekty unikatowe, np. autentyczna lalka filmowa Miś Uszatka, oryginalne folie animacyjne, przedstawiające m.in. Bolka i Lolka oraz Reksia, grafiki Bohdana Butenki (jednego z najczęściej nagradzanych polskich grafików i ilu-

stratorów, autora komiksów i książek), oryginalne plansze komiksowe, m.in. z cykli *Kajko i Kokosz* oraz *Jonka, Jonek i Kleks*.

Bardzo wartościowym krokiem stało się nawiązanie szerszej współpracy z trzema podmiotami, które zostały partnerami wystawy. Były to działające w Krakowie: Fundacja Muzeum Komiksu, Muzeum Elektroniki w Krakowie oraz Muzeum Zabawek w Krakowie (projekt Fundacji Zbiorów Rodziny Sosenków⁹). Przedstawiciele każdego z podmiotów partnerskich dysponują bogatymi zbiorami i posiadają ekspercką wiedzę w swoich obszarach działalności. Współpraca z partnerami obejmowała kilka pól: umożliwienie kwerendy i użyczenie wybranych eksponatów, konsultacje merytoryczne na koncepcyjnym etapie projektu, działania edukacyjne w ramach wydarzeń towarzyszących wystawie oraz promocję.

Opracowana na potrzeby ekspozycji narracja dla dorosłych została przygotowana z myślą o jak najszerszym gronie zwiedzających. Na wystawie znalazły się więc teksty główne, zawierające ogólne wprowadzenie do każdego

⁸ Szczegółowy opis poszczególnych segmentów: Klimiek-Zdęb Agata: *Na trzepaku. Zabawy i rozrywki dziecięce w PRL-u na fotografiach ze zbiorów Muzeum Krakowa*. Kraków 2023. Wystawa *Trzepaki, Reksio, Atari*, s. 11–21.

⁹ Więcej o realizacji projektu Muzeum Zabawek w Krakowie: Jagodzińska Katarzyna: *Muzeum odpowiedzialne? (Na przykładzie Muzeum Zabawek w Krakowie)*. „Muzealnictwo” 2022, nr 63, s. 150–157.

Przestrzeń wystawy, fot. Bogdan Krężel, MK

Tyflografika z wizerunkami Tytusa, Romka i A'Tomka, fot. Elżbieta Lang, MK

Dzieci, które stworzyły dziecięcą narrację do wystawy *Trzepaki, Rek-sio, Atari*, fot. Bogdan Krężel, MK

Jedna z ilustracji do ścieżki dziecięcej, po lewej postaci Zosi i Antosia, autorka ilustracji Elżbieta Szeredy, MK

z segmentów, a także teksty rozwijające i uzupełniające poszczególne wątki. Takie rozwiązanie pozwoliło na zawarcie w opowieści cennych informacji, które mogły zainteresować bardziej wnikliwych lub szczególnie zainteresowanych konkretnym segmentem gości. Umożliwiło to też mocniejsze osadzenie narracji w realiach systemu komunistycznego, z uwzględnieniem takich zagadnień, jak niedobór, cenzura i propaganda, nasycenie ideologią komunistyczną publicznej oferty skierowanej do dzieci. Na przykład segment poświęcony czytelnictwu zawierał tekst wprowadzający *Niezwykły świat lektury*, teksty uzupełniające *Sztuka ilustracji* i *Bohaterowie komiksów* oraz tekst *Czytelnictwo*, objaśniający politykę władz komunistycznych dotyczącą czytelnictwa, rynku wydawniczego oraz sztuki komiksowej. W przestrzeni ekspozycji zaprezentowano też wspomnienia osób prywatnych, niektóre towarzyszyły konkretnym, należącym do nich pamiąt-

kom. Wymienione warstwy tekstowe zostały wyraźnie rozróżnione wizualnie. Treści przetłumaczono na języki angielski i ukraiński.

Od początku prac nad ekspozycją w zespole projektowym panowało przekonanie, że powinna się na niej znaleźć ścieżka zwiedzania dla dzieci. Nie symboliczna, a równoległa i równoważna w stosunku do ścieżki dla dorosłych. Zrodziła się koncepcja, aby teksty skierowane do najmłodszych zostały stworzone przez same dzieci. Taki pomysł wymagał wypracowania metody działania¹⁰. Muzeum nawiązało współpracę ze Szkołą Podstawową nr 52 w Krakowie, której siedmioro uczennic i uczniów klas IV i V w okresie od maja do czerwca 2022 roku brało udział w cyklu warsztatów prowadzonych przez Muzeum. W wyniku współpracy dzieci stworzyły teksty do ścieżki dziecięcej i zostały ich lektorami (teksty były dostępne w formie drukowanej i do odsłuchu). W przestrzeni ekspozycji teksty zostały przypisane fikcyjnym narratorom – Zosi i Antosiowi, którzy odbyli podróż w czasie do PRL-u i dzielili się swoimi spostrzeżeniami. Co istotne, dzieci zaangażowane w projekt bardzo dobrze bawiły się w czasie warsztatów – wyrażały zainteresowanie tematyką, podobały im się poszczególne aktywności. Był to pozytywny sygnał dotyczący przyszłego odbioru ekspozycji przez tę grupę wiekową.

¹⁰ Warto wspomnieć, że ze współpracy z dziećmi jako twórcami wystawy zasłynęła ekspozycja *W Muzeum wszystko wolno* (28 lutego – 8 maja 2016 r.) w gmachu Muzeum Narodowego w Warszawie. Więcej w: Bukowska Maria, Kielczewska Anna (konceptcja książki): *W Muzeum wszystko wolno – nasza książka*. Warszawa 2016.

Przestrzeń wystawy, fot. Bogdan Krężel, MK

Obok powstałej narracji kluczowym celem ścieżki dla dzieci było stworzenie możliwości zabawy, doświadczania, dotykania. W efekcie w przestrzeni wystawy powstały miejsca interaktywne, tematycznie ułożone w pobliżu poszczególnych segmentów. Znalazły się tu m.in. strefa z zabawkami i grami, strefa z zabawami podwórkowymi (m.in. stanowisko do gry w klasy i w kapsle), przestrzeń z książkami i komiksami do czytania i przeglądania, stanowisko, na którym można było zagrać w grę *Robbo* na komputerze Commodore¹¹. Przestrzenie i obiekty o charakterze interaktywnym zostały wyraźnie wyróżnione aranżacyjnie kolorem pomarańczowym (kolor dywanów, ścian, półek). Wśród materiałów dostępnych do zabawy i dotykania znalazły się niektóre pamiątki osób prywatnych (przekazane do Muzeum z takim przeznaczeniem), współczesne odpowiedniki PRL-owskich gier i zabawek, reedycje ówczesnych wydawnictw (otrzymane od sponsorów¹² i mecenasów wystawy – firmy Trefl SA, oraz zakupione przez Muzeum), a także repliki dawnych zabawek wykonane na zamówienie. Dla dzieci zwiedzających ekspozycję indywidualnie (w towarzystwie rodziców lub opiekunów) opracowano też kartę pracy, zachęcającą do rozwiązywania zadań i zagadek, poszukując odpowiedzi w przestrzeni wystawy¹³.

Frekwencja i zainteresowanie projektem

Na wystawie *Trzepaki, Reksio, Atari* oraz wydarzeniach towarzyszących gościło łącznie 39 144 osoby, co daje średnio około 3670 osób miesięcznie. Jest to wynik kilkakrotnie większy niż innych wystaw czasowych prezentowanych w Muzeum Nowej Huty¹⁴. Osiągnięta frekwencja plasuje nas też bardzo wysoko, biorąc pod uwagę miesięczną liczbę gości na wystawach czasowych w innych oddziałach Muzeum Kra-

kowa, szczególnie przy uwzględnieniu ich lokalizacji i popularności. Dla porównania wystawa *Przetłumaczyć rzeczy nie-ludzkie* (31 marca 2023 – 31 grudnia 2023), prezentowana w najczęściej odwiedzanym oddziale Fabryka Emalia Oskara Schindlera, gromadziła, wraz z uczestnikami wydarzeń towarzyszących, średnio około 2660 osób miesięcznie (łączna frekwencja 23 977 osób), a wystawa *Włodzimierz Tetmajer. Siła barw i temperamentu* (30 czerwca – 12 listopada 2023) w Pałacu Pod Krzyżstofory, głównej siedzibie Muzeum Krakowa, średnio około 4470 osób miesięcznie (łączna frekwencja 19 675 osób). Ekspozycja *Trzepaki, Reksio, Atari* osiągnęła też rekordowy wynik, jeśli chodzi o dzienną frekwencję na wystawie czasowej w skali całego Muzeum Krakowa – w dniu finału odwiedziło ją ponad tysiąc osób.

Dlaczego tak liczne grono osób postanowiło odwiedzić wystawę i w jaki sposób się o niej dowiedziało? Pewne

¹¹ Gra została udostępniona dzięki uprzejmości Laboratorium Komputerowego Avalon. Sprzęt zapewniło Muzeum Elektroniki, partner wystawy.

¹² CzuCzu, Egmont, Jubilatka (sklep z zabawkami), Nasza Księgarnia, Oficyna Wydawnicza G&P, Wydawnictwo Dwie Siostry, Wydawnictwo Literackie i Wydawnictwo Ongrys.

¹³ Opracowanie merytoryczne karty Bartosz Arkuszewski, opracowanie graficzne Elżbieta Szeredy.

¹⁴ Dla porównania: frekwencja na wystawie *Plac Centralny. W poszukiwaniu centrum* (28 lipca – 28 grudnia 2022 r.) i wydarzeniach jej towarzyszących wyniosła 4964 osoby, co daje średnio ok. 990 osób miesięcznie, a frekwencja na wystawie *Osiedleni. Mistrzejowice* (16 października 2021 r. – 29 marca 2022 r.) i wydarzeniach jej towarzyszących wyniosła 3187 osób, co daje średnio ok. 590 osób miesięcznie.

Przestrzeń wystawy, fot. Bogdan Krężel, MK

Replika drewnianego traktorka i oryginał z 1950 r. w gablocie, fot. Bogdan Krężel, MK

¹⁵ „Badanie satysfakcji zwiedzających Muzeum Krakowa 2023. Raport cząstkowy dotyczący Muzeum Nowej Huty”. Kraków 2023, s. nlb., docelowo materiały zostaną przekazane do Archiwum Zakładowego Muzeum Krakowa (dalej cyt. AZ MHK). Zebrano 100 ankiet.

wnioski na ten temat można wysnuć z wyników badania satysfakcji zwiedzających, przeprowadzonego w Muzeum Nowej Huty w okresie od 22 do 30 lipca 2023 roku¹⁵. W odpowiedzi na pytanie: Skąd Pan / Pani dowiedział /

Pracownicy Muzeum Krakowa, od lewej: Alicja Dobosz, Tomasz Raczkiewicz i Agata Klimek-Zdeb, pozujący z lalką filmową Misia Uszatka, fot. Jakub Czaja

dowiedziała się o tym miejscu?, można było zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź – 42 proc. ankietowanych zaznaczyło: od rodziny / znajomych, a 39 proc. wskazało na stronę WWW i profile społecznościowe Muzeum. W tym zakresie nastąpiła zmiana w stosunku do poprzednich lat¹⁶, kiedy najczęściej ankietowanych zaznaczyło muzealną stronę internetową lub profile Muzeum w mediach społecznościowych¹⁷. Ten wynik wskazuje na szczególną rolę marketingu szeptanego w promocji oferty Muzeum Nowej Huty w 2023 roku, a tym samym w promocji projektu *Trzepaki, Reksio, Atari*. Potwierdzały to liczne, spontaniczne rozmowy z gośćmi Muzeum, którzy wskazywali, że o wystawie dowiedzieli się od znajomych, od rodziny czy od swoich dzieci, które brały udział w zorganizowanych zajęciach w przestrzeni ekspozycji w ramach wyjścia z grupą przedszkolną lub szkolną. Z pewnością przysłużyły się tu także podjęte działania partycypacyjne – zbiórka pamiątek i wspomnień, współpraca z dziećmi oraz z partnerami. Osoby zaangażowane w projekt czuły się jego częścią i chętnie odwiedzały wystawę, często kilkakrotnie, w towarzystwie rodziny, znajomych oraz polecały ją w swoim otoczeniu. Podmioty partnerskie promowały ją też wśród swojej publiczności.

Muzeum podjęło działania zapowiadające i promujące ekspozycję *Trzepaki, Reksio, Atari* wiele miesięcy przed jej otwarciem, począwszy od akcji *Podzielcie się z nami swoim*

Agata Klimek-Zdeb, kuratorka wystawy *Trzepaki, Reksio, Atari* w jej przestrzeni, fot. Bogdan Krężel, MK

dzieciństwem. Kolejne wzmianki publikowano w mediach społecznościowych, najwięcej na profilu Facebook nowohuckiego oddziału. Miały one charakter *making of* – dotyczyły kolejnych etapów realizacji projektu, np. warsztatów z dziećmi tworzącymi narrację, momentu, w którym do Muzeum Nowej Huty został przywieziony trzepak¹⁸, wizyty w Muzeum Dobranoczek ze zbiorów Wojciecha Jamy w Rzeszowie w celu odbioru użyczanych eksponatów. Ta ostatnia wiadomość, z fotografią pracowników pozujących z oryginalną lalką filmową Misia Uszatka, wywołała szczególne zainteresowanie¹⁹. Na początku 2023 roku Muzeum zamieściło na stronie internetowej informację zapowiadającą wystawę²⁰, z hasłem, że jest to „wystawa o zabawie i zabawa na wystawie”, wyraźnie wskazującym na jej interaktywny charakter. Przez cały okres prezentowania dbano o regularną promocję ekspozycji i wydarzeń jej towarzyszących na Facebooku, przede wszystkim na profilu Muzeum Nowej Huty, gdzie do grudnia 2023 roku opublikowano kilkadziesiąt postów na ten temat. Dotyczyły m.in. zawartości wystawy, jej walorów edukacyjnych i przestrzeni interaktywnych oraz bieżącego funkcjonowania i odbioru. Treści były tworzone w sposób oddający charakter projektu – jako bezpośrednie, inkluzywne, pisane językiem nieformalnym. Z pewnością wpłynęło to pozytywnie zarówno na promocję ekspozycji, jak i budowanie relacji pomiędzy Muzeum a publicznością. Warto wspomnieć, że

¹⁶ „Badanie satysfakcji zwiedzających Muzeum Krakowa 2021. Raport cząstkowy dotyczący Muzeum Nowej Huty”. Kraków 2021, s. nlb.; „Badanie satysfakcji zwiedzających Muzeum Krakowa 2022. Raport cząstkowy dotyczący Muzeum Nowej Huty”. Kraków 2022, s. nlb. Docelowo materiały będą przekazane do AZ MHK.

¹⁷ W 2021 r. zaznaczana odpowiedź dotyczyła strony internetowej Muzeum, a w 2022 r. strony internetowej i profili społecznościowych Muzeum.

¹⁸ Nie jest możliwe podanie linków do wspomnianych informacji,

ponieważ w połowie maja 2023 r. Muzeum utraciło profil oddziału Muzeum Nowej Huty.

¹⁹ Post uzyskał 51 polubień na profilu Facebook Muzeum Krakowa i 109 polubień na profilu Instagram. Dostępny w internecie: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=540728298087320&set=a.448018347358316>

²⁰ *Trzepaki, Reksio, Atari* [online]. Muzeum Krakowa [dostęp 15 lutego 2024]. Dostępny w internecie: <https://muzeumkrakowa.pl/wystawy/trzepaki-reksio-atari>.

Ulotka towarzysząca wystawie, z której można było złożyć wiatraczek, fot. Agata Klimek-Zdeb, MK

210

w okresie obejmującym kilka tygodni przed wernisażem i po nim liczba obserwujących profil Facebook nowohuckiego oddziału Muzeum Krakowa wzrosła o około tysiąc osób. To odzwierciedlało wyjątkowo duże zainteresowanie nową wystawą, a jednocześnie wskazywało na jej znaczenie dla promocji oddziału. Co istotne, facebookowa aktywność została czasowo wstrzymana w połowie maja 2023 roku, kiedy Muzeum Nowej Huty utraciło swój profil²¹, którego nie udało się odzyskać. W związku z tym pod koniec czerwca 2023 roku został reaktywowany poprzedni profil oddziału. Czasowa utrata profilu nie pozostała bez wpływu na wyniki frekwencyjne w tym okresie²².

²¹ Radłowska Renata: *Muzeum Krakowa. Stracone profile w mediach społecznościowych przełożyły się na niższą frekwencję* [online]. Wyborcza.pl Kraków, 4 lipca 2023 [dostęp 15 lutego 2024]. Dostępny w internecie: <https://krakow.wyborcza.pl/krakow/7,44425,29938653,muzeum-krakowa-stracone-profile-w-mediach-spolecznosciowych.html>.

²² *Ibidem*.

²³ „Badanie satysfakcji zwiedzających Muzeum Krakowa 2021...”; „Badanie satysfakcji zwiedzających Muzeum Krakowa 2022...”; „Badanie satysfakcji zwiedzających Muzeum Krakowa 2023...”.

²⁴ Według danych firmy IMM o wystawie powstało w sumie 895 wzmianek w mediach tradycyjnych i internetowych.

²⁵ Gruszecka Marta: *Wystawa, jakiej jeszcze nie było. W co bawiliśmy się w PRL-u?*. „Gazeta Wyborcza” 2023, nr 40, z 17 lutego, s. 13; eadem: *Gdy wokół trzepaka skupiało się życie towarzyskie. Muzeum Nowej Huty zaprasza na wystawę o dzieciństwie w czasach PRL-u* [online]. Wyborcza.pl Kraków, 17 lutego 2023 [dostęp 3 listopada 2023]. Dostępny w internecie: <https://krakow.wyborcza.pl/krakow/7,44425,29466187,muzeum-krakowa-pamiatki-z-zycia-na-trzepaku.html>.

²⁶ Bogdański Robert: *Popyt na dzieciństwo. Wycieczka w przeszłość* [online]. Tygodnik TVP, 24 lutego 2023 [dostęp 3 listopada 2023]. [Adres strony nieaktywny w momencie publikacji tekstu].

²⁷ Bajorek-Dziuban Ewelina: *Na tej wystawie nie da się nudzić. O dziecięcych rozrywkach i zabawkach w okresie PRL-u* [online]. Love Kraków, 17 lutego 2023 [dostęp 3 listopada 2023]. Dostępny w internecie: <https://lovekrakow.pl/aktualnosci/na-tej-wystawie-nie>

Wracając do wyników przeprowadzonego badania satysfakcji zwiedzających, należy zauważyć, że wykazało ono większą w stosunku do lat poprzednich rolę plakatów / billboardów jako źródła informacji o Muzeum Nowej Huty. W 2023 roku tę odpowiedź zaznaczyło 17 proc. ankietowanych, a w poprzednich latach odpowiednio 4 proc. (2021) i 5 proc. (2022)²³. Biorąc pod uwagę, że dominująca liczba tego typu materiałów dotyczyła samej wystawy *Trzepaki, Reksio, Atari*, mógł to być zarówno efekt skutecznie przeprowadzonej akcji promocyjnej, jak i bardzo dobrej identyfikacji wizualnej, przykuwającej uwagę i spójnej z ideą projektu.

Ekspozycja wzbudziła wyjątkowo duże zainteresowanie mediów. Uzyskała liczbę wzmianek medialnych kilkakrotnie wyższą od innych wystaw czasowych w Muzeum Krakowa²⁴. Miesiącem największego natężenia w tym zakresie był luty 2023 roku, czyli moment zaraz przed i po wernisażu. Informacje ukazały się m.in. w: „Gazecie Wyborczej”²⁵, Tygodniku TVP²⁶, Love Kraków²⁷, Radiu Kraków²⁸, TVP3 Kraków²⁹, „Fakcie”³⁰. Recenzje i opinie o projekcie można było też przeczytać na blogach poświęconych turystyce³¹ i rozrywkom dla rodzin z dziećmi³². Duże zainteresowanie medialne utrzymało się w marcu. Wówczas też Muzeum Nowej Huty odwiedziła telewizja TVN, która 26 marca kilkakrotnie nadawała prognozę pogody z przestrzeni wystawy. Również w kolejnych miesiącach, choć ze zdecydowanie mniejszą częstotliwością, ukazywały się wywiady i materiały³³ o ekspozycji. Ponowny wzrost zainteresowania medialnego nastąpił w styczniu 2024 roku w związku ze zbliżającym się finisażem oraz na kan-

da-sie-nudzie-o-dziecięcych-rozrywkach-i-zabawkach-w-okresie-prlu-zdjecia_49876.html.

²⁸ Wywiad Jolanty Drużyńskiej z Agatą Klimek-Zdeb i Ryszardem Kozikiem.

²⁹ *Wystawa o zabawie i rozrywce dla dzieci w PRL-u* [online]. TVP3 Kraków, 16 lutego 2023 [dostęp 3 listopada 2023]. Dostępny w internecie: <https://krakow.tvp.pl/66374708/wystawa-o-zabawie-i-rozrywce-dla-dzieci-w-prlu>.

³⁰ *Trzepaki, Reksio, Atari. Wystawa o zabawie i zabawa na wystawie* [online]. Fakt.pl, 25 lutego 2023 [dostęp 3 listopada 2023]. Dostępny w internecie: <https://www.fakt.pl/wydarzenia/polska/krakow/trzepaki-reksio-atari-wystawa-o-zabawie-i-zabawa-na-wystawie/213xmey>.

³¹ *Trzepaki, Reksio, Atari – nowa wystawa w Muzeum w Krakowie* [online]. Kasai.eu [dostęp 3 listopada 2023]. Dostępny w internecie: <https://kasai.eu/trzepaki-reksio-atari-nowa-wystawa-w-muzeum-w-krakowie/>.

³² *Najnowsza wystawa „Trzepaki, Reksio, Atari”* [online]. Kraków z dzieckiem [dostęp 3 listopada 2023]. Dostępny w internecie: <https://krakowzdzkiem.pl/najnowsza-wystawa-trzepaki-reksio-atari/>.

³³ Np. *Do czego służył trzepak i jak wkłada się kasetę do walkmana? Podróż do dzieciństwa z czasów PRL z wystawą Muzeum Nowej Huty* [audycja]. TOK FM, 22 maja 2023 [dostęp 3 listopada 2023]. Dostępna w internecie: <https://audycje.tokfm.pl/podcast/140310,Do-czego-sluzyl-trzepak-i-jak-wklada-sie-kasete-do-walkmana-Podroz-do-dziecinstwa-z-czasow-PRL-z-wystawa-Muzeum-Nowej-Huty-GLOSEM-EKSPERTA; Zapomniana Zośka>

Pokaz fioreshow, Festiwal Zabaw Podwórkowych, fot. Agata Klimek-Zdeb, MK

wie podsumowania frekwencji w 2023 roku w instytucji³⁴. Co ciekawe, w badaniu satysfakcji zwiedzających niewielu ankietowanych wskazało, że dowiedziało się o Muzeum Nowej Huty ze stron internetowych innych niż muzealna (4 proc.), z telewizji (1 proc.) czy prasy (1 proc.)³⁵. Być może na taki wynik wpłynął okres prowadzenia badania (od 22 do 30 lipca), kiedy zainteresowanie medialne ekspozycją *Trzepaki, Reksio, Atari* było stosunkowo niskie.

Znaczną część, bo ponad 9 proc., łącznej frekwencji projektu stanowili uczestnicy zajęć edukacyjnych dla przedszkoli i szkół, które na okres prezentowania wystawy włączono do stałej oferty edukacyjnej Muzeum Krakowa. Odbywające się w przestrzeni ekspozycji zajęcia interaktywne oraz lekcje muzealne cieszyły się bardzo dużym zainteresowaniem, zrealizowano ich łącznie 177 dla 3672 gości. Wśród uczestników dominowały grupy przedszkolne oraz klasy I–III. Warto zaznaczyć, że poza tą liczbą znajduje się bardzo dużo grup, w przypadku których opiekunowie i nauczyciele zdecydowali się samodzielnie animować swoich podopiecznych.

Spory udział w ogólnym wyniku frekwencyjnym miały też wydarzenia towarzyszące projektowi. Najwięcej uczest-

ników gromadziły zabawy, gry i turnieje podwórkowe przeznaczone dla rodzin z dziećmi. W Festiwalu Zabaw Podwórkowych zorganizowanym przez Fundację Ukryte Skrzydła we współpracy z Muzeum Nowej Huty (21 kwietnia 2023) wzięło udział około 300 uczestników, a w WIELKIM PODWÓRKOWANIU! odbywającym się przez dwa dni w ramach Dnia Dziecka w Muzeum (3–4 czerwca 2023) – 440 osób. Uwagę przyciągały też wydarzenia promujące dziecięce zdolności: pokaz *Fruwające dziewczyny* w wykonaniu wychowanek Krakowskiej Sekcji Akrobatyki Powietrznej³⁶ (3 czerwca 2023) oraz pokaz obejmujący skoki na ścieżce akrobatycznej w wykonaniu dzieci i młodzieży ze szkoły Akro Angels (17 września 2023)³⁷. Spośród propozycji towarzyszących wystawie, na które limit miejsc był ograniczony, dużym zainteresowaniem cieszyły się m.in. warsztaty kreatywne *Jak wyczarować film animowany?* (3 czerwca 2023, 19 listopada 2023)³⁸, *Czytanka po zachodzie słońca* (15 listopada 2023), zrealizowana w ramach Festiwalu Literatury dla Dzieci, organizowanego przez Fundację Burza Mózgów. Sporo uczestników gromadziły też realizowane regularnie oprowadzania kuratorskie, odbywające się jako *Oprowadzania – wspomnienia*, w czasie których każdy, kto

i peerelowskie skarby w Nowej Hucie [podcast]. Ilustrowany Kurier Codzienny IKC, 12 czerwca 2023 [dostęp 15 lutego 2024]. Dostępny w internecie: <https://www.youtube.com/watch?v=3E1jbs-EENE>; *Zabawki i świat bajek PRL-u. Pamiętasz Misia Uszatka, Jacka i Agatkę?* [online]. Forsal.pl, 18 kwietnia 2023 [dostęp 3 listopada 2023]. Dostępny w internecie: <https://forsal.pl/lifestyle/galeria/8699469,zabawki-i-swiat-bajek-prl-u-pamietasz-misia-uszatka-jacka-i-agatke-galeria.html>.

³⁴ Np. *Rekord frekwencji w Muzeum Krakowa* [online]. Fakt.pl, 12 stycznia 2024 [dostęp 15 lutego 2024]. Dostępny w internecie:

<https://www.fakt.pl/wydarzenia/polska/krakow/rekord-frekwencji-w-muzeum-krakowa/rw1v47e>; Kałęba Julia: *Muzeum Krakowa z rekordową frekwencją ponad 1 mln 350 tys. odwiedzających* [online]. TVP3 Kraków, 4 stycznia 2024 [dostęp 15 lutego 2024]. Dostępny w internecie: <https://krakow.tvp.pl/75155942/muzeum-krakowa-z-rekordowa-frekwencja-ponad-1-mln-350-tys-odwiedzajacych>.

³⁵ „Badanie satysfakcji zwiedzających Muzeum Krakowa 2023...”.

³⁶ Prowadzenie / trener Jan Dudek, JDFlowArts.

³⁷ Prowadzenie / trener Marcin Kowalski.

³⁸ Prowadzenie Daria Godyń.

Pokaz akrobatyki powietrznej *Fruwające dziewczyny*, fot. Agata Klimek-Zdeb. MK

chciał, dzielił się wspomnieniami, oraz oprowadzania tematyczne, gościnne, prowadzone przez partnerów i innych współtwórców wystawy. Z kolei najmniejsze zainteresowanie wzbudziły dwie debaty, których celem było rozwinięcie istotnych zagadnień merytorycznych związanych z profilem wystawy: *Dzieci i ryby głosu nie mają? Perspektywa historyczna i pedagogiczna* (30 maja 2023)³⁹ oraz *Nie taki diabeł straszny. Nowe technologie a czas wolny dzieci* (22 listopada 2023)⁴⁰. Być może jako wydarzenia o charakterze naukowym i popularnonaukowym, podejmujące poważniejszą tematykę, nie trafiły w oczekiwania muzealnej publiczności, która projekt *Trzepaki, Reksio Atari* dostrzegła i doceniła z innych powodów.

Opinie i reakcje gości

W okresie prezentowania wystawy wyraźnie wzrosło zadowolenie gości z wizyty w Muzeum Nowej Huty w stosunku do lat poprzednich. W przywoływanym już badaniu publiczności 60 proc. ankietowanych w 2023 roku zaznaczyło najwyższy poziom zadowolenia z wizyty, podczas gdy w poprzednich latach odpowiedź „bardzo zadowolony” zakreśliło odpowiednio 44 proc. (2021) i 45 proc. (2022).

³⁹ Prowadzenie dr hab. Agnieszka Chłosta-Sikorska, prof. UKEN, panelistki: dr hab. Barbara Klich-Kluczevska, prof. UJ i dr hab. Dorota Pauluk, prof. UJ.

⁴⁰ Prowadzenie Małgorzata Skowrońska („Gazeta Wyborcza”), panelistki: Renata Idzik (psycholożka, wykładowczyni uniwersytecka) oraz i dr hab. Małgorzata Michel, prof. UJ.

⁴¹ „Badanie satysfakcji zwiedzających Muzeum Krakowa 2021...”;

Warsztaty *Jak wyczarować film animowany?*, fot. Karolina Żłobecka, MK

Również atrakcyjność wystawy *Trzepaki, Reksio, Atari* została oceniona najwyżej – bardzo zadowolonych było 57 proc. ankietowanych, natomiast w poprzednich latach było to odpowiednio 32 proc. (2021) i 41 proc. (2022)⁴¹.

Wśród opinii, recenzji i relacji z wizyty na wystawie jedną z kwestii najmocniej podkreślanych przez odbiorców była jej interaktywność, postrzegana jako zdecydowany walor. Oto przykładowe fragmenty opinii: „Moim zdaniem jest to wystawa idealna – można oglądać, ale też dotykać i co najważniejsze grać! Choć nie ma tam ekranów dotykowych, to gwarantuję, że Wasze dzieci będą zachwycone”⁴², „Jest to muzeum nietypowe, bo tu nie tylko oglądamy eksponaty, ale również dotykamy i bawimy się nimi na wyznaczonych pomarańczowych strefach – a jest ich mnóstwo. Moim zdaniem bawiliśmy się tam znacznie lepiej niż na salach zabaw”⁴³. Co bardzo istotne, przestrzenie interaktywne, w założeniu dla dzieci, okazały się dużą atrakcją także dla dorosłych zwiedzających. 1 maja 2023 roku na łamach portalu Interia ukazał się tekst Katarzyny Adamczak podsumowujący jej wizytę na wystawie. Dziennikarka w następujący sposób opisywała atmosferę tam panującą: „Wystawa *Trzepaki, Reksio, Atari* nie jest miejscem, gdzie zwiedzający w ciszy kontemplują eksponaty

„Badanie satysfakcji zwiedzających Muzeum Krakowa 2022...”; „Badanie satysfakcji zwiedzających Muzeum Krakowa 2023...”.

⁴² *Trzepaki, Reksio, Atari – nowa wystawa w Muzeum w Krakowie...*

⁴³ *Kraków. Muzeum Nowej Huty* [online]. Profil Instagram gagatkowe_adventures, 11 kwietnia 2023 [dostęp 15 lutego 2024]. Dostępny w internecie: https://www.instagram.com/p/Cq5yCL-BIsfm/?img_index=1.

w szklanych gablotach, studiują znajdujący się obok tekst i szeptem wymieniają się spostrzeżeniami. Tutaj jest gwar-no. Dzieci, których w muzeum nie brakuje, z wypiekami na twarzy odkrywają świat zabaw wymyślonych przez ich rodziców i dziadków. Dorośli, na co dzień poważni, ułożeni i spokojni, tutaj znów stają się *ancymonami* i *anasami*, co chwilę z innego kąta wystawy usłyszeć można powiedziane nieco zbyt głośno *bawilem się takimi samymi!*⁴⁴.

Interaktywna formuła wystawy zdecydowanie wpłynęła na fakt, że do Muzeum Nowej Huty przyszedł bardzo licznie rodziny z dziećmi. Reakcje i opinie publiczności pozwalają wnioskować, że były to nie tylko osoby regularnie odwiedzające muzea, ale też takie, które do placówki muzealnej udały się ze względu na konkretną wystawę. Do pewnego stopnia uległa tu zatarciu granica pomiędzy muzeum a salą zabaw, na co wyraźnie wskazują choćby przywołane powyżej opinie. Niezbędne stało się bardzo wyraźne określenie zasad zwiedzania ekspozycji i bieżące informowanie o nich kolejnych gości. Co warto podkreślić, mimo niezwykle wysokiej frekwencji niewiele przedmiotów o charakterze interaktywnym uległo zniszczeniu (zużyciu) i nic nie zaginęło. Świadczy to o wzajemnym zaufaniu pomiędzy instytucją a publicznością i szacunku zwiedzających do przestrzeni i oferty Muzeum.

Niezwykle istotnym walorem wystawy był jej międzypokoleniowy charakter w szerokim tego słowa znaczeniu. Wielokrotnie zdarzało się, że goście zwiedzający ekspozycję deklarowali, że wrócą na nią z innymi członkami rodziny – rodzicami, dziećmi, wnukami. Dzieci odwiedzające Muzeum Nowej Huty w grupach przedszkolnych lub szkolnych podczas pogadanki z edukatorami wspominały czasem, że rodzice lub dziadkowie przygotowywali je do wizyty w Muzeum, opowiadając o swoim dzieciństwie. Tematyka ekspozycji faktycznie prowokowała więc do międzypokoleniowego dialogu i wymiany doświadczeń. Warto dodać, że młodsi zwiedzający często wyrażali zaskoczenie tym, jak bardzo podobne do dzisiejszych były zabawki i gry z czasów ich rodziców i dziadków. Potrafili jednocześnie dostrzec wiele różnic w spędzaniu wolnego czasu przez dzieci z upływem dekad. Uczestnikom wspomnianego już badania publiczności zadano pytanie, z jakiego powodu zdecydowali się odwiedzić Muzeum, można było zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź. 64 proc. ankietowanych zaznaczyło odpowiedź „spędzić czas wspólnie z bliskimi”. W latach 2021 i 2022 tę odpowiedź zaznaczyło 50 proc. ankietowanych⁴⁵. Do osób, które zaznaczyły „spędzenie czasu wspólnie z bliskimi”, została też skierowana prośba o doprecyzowanie, z kim. Ankietowani najliczniej wskazywali na towarzystwo rodziny⁴⁶. Warto w tym miejscu ponownie zacytować tekst Katarzyny Adamczak, która opisała zaobserwowaną na wystawie scenę: „Okolo

Zwiedzający w przestrzeni wystawy, fot. Marcin Gulis, MK

Przestrzeń wystawy, fot. Bogdan Krężel, MK

Ekspozyty na wystawie, fot. Bogdan Krężel, MK

trzydziestoletni ojciec, czwórka dzieci w różnym wieku: od rocznego malucha po dwunastolatka i starsza kobieta – babcia. Na planszy przy wejściu wiszą czarno-białe foto-

⁴⁴ Adamczak Katarzyna: „*Takie miałam!*”. *Zabawki i zabawy z PRL-u biją rekordy popularności* [online]. Interia Kobieta, 1 maja 2023 [dostęp 15 lutego 2024]. Dostępny w internecie: <https://kobieta.interia.pl/podroze/news-takie-mialam-zabawki-i-zabawy-z-prl-u-bija-rekordy-popular,nId,6751554>.

⁴⁵ „Badanie satysfakcji zwiedzających Muzeum Krakowa 2021...”; „Badanie satysfakcji zwiedzających Muzeum Krakowa 2022...”; „Badanie satysfakcji zwiedzających Muzeum Krakowa 2023...”.

⁴⁶ „Badanie satysfakcji zwiedzających Muzeum Krakowa 2023...”.

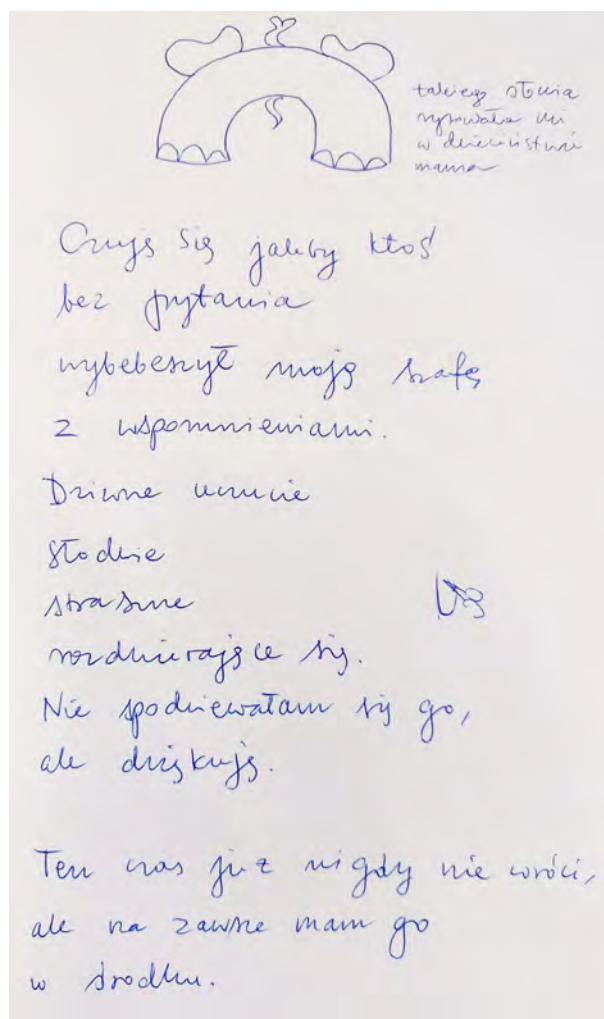
Zwiedzający w przestrzeni wystawy, fot. Marcin Gulis, MK

214

grafie, na jednej z nich można zobaczyć dwóch chłopców: *Patrzcie, tak bawiliśmy się w dzieciństwie* – mówi starsza kobieta. *A co oni mają w rękach?* – pada pytanie siedmioletniej dziewczynki, po czym babcia tłumaczy jej, że są to wystrugane z drewna pistolety i zaczyna snuć swoją opowieść o dzieciństwie. Każdy jest tutaj ekspertem...⁴⁷. Członkowie zespołu Muzeum wielokrotnie byli świadkami podobnych sytuacji.

Ważnym i dobitnym wyrazem docenienia wystawy w kontekście jej interaktywnego i międzypokoleniowego charakteru są nagrody, jakie Muzeum otrzymało w konkursie Słoneczniki 2024 na najbardziej rozwojową inicjatywę dla dzieci w Krakowie. Projekt *Trzepaki, Reksio, Atari* został uhonorowany Nagrodą Rodziców w kategorii ruch oraz wyróżnieniem jury w kategorii sztuki wizualne⁴⁸. Zyskał więc uznanie zarówno osób odwiedzających wystawę z dziećmi, jak i ekspertów oceniających konkurs.

Dla wielu wystawa stała się katalizatorem wspomnień, do czego z pewnością przyczyniła się różnorodność ekspozycji oraz możliwość zabawy i doświadczania. Jednym z najczęściej słyszanych w przestrzeni ekspozycji stwierdzeń było „takie miałem / miałam!”⁴⁹. Wśród opinii o wystawie często powtarzało się porównanie zwiedzania do podróży w czasie⁵⁰. Co niezwykle istotne, w przypadku niektórych gości ekspozycja stawała się też narzędziem, platformą, dzięki której – mniej lub bardziej świadomie – wcielali się w rolę przewodników. To zjawisko bardzo trafnie ilustruje przywo-

Opinia o wystawie *Trzepaki, Reksio, Atari* z książki pamiątkowej

łana już scena, w której babcia tłumaczyła wnuczce treść fotografii. Innym przykładem może być sytuacja, w której autorka artykułu prowadziła zajęcia dla dzieci, a jedna ze zwiedzających (dorosła kobieta) spontanicznie dołączyła do grupy, z entuzjazmem uzupełniając wypowiedzi prowadzącej o swoje refleksje i wspomnienia.

Wystawa często wzbudzała w gościach silne emocje. Rozmowy ze zwiedzającymi oraz pozostawione przez nich opinie wskazują, że były to przede wszystkim wzruszenie, sentyment, nostalgia. Jako przykład może tu posłużyć fragment wpisu: „Moja wnuczka zachwycona a ja pełna łez ze wzruszenia i wspomnień”⁵¹, a także wpis mężczyzny, którego ekspozycja zainspirowała do odnalezienia własnych pamiątek: „Mocna dawka nostalgii. Uwaga – po powrocie do domu musiałem wyciągać stare zabawki i szukać kulki do piłkarzyków (...)”⁵². Warto przytoczyć jeszcze jeden wpis, którego autorka wyjątkowo dobitnie opisała mnogość emocji, jakie towarzyszyły jej pod wpływem wystawy: „Czuję się, jakby ktoś bez pytania wybebeszył moją szafę z wspomnieniami. Dziwne uczucie. Słodkie, straszne, rozdzierające się. Nie spodziewałam się go, ale dziękuję (...)”⁵³.

W tym miejscu należy zwrócić uwagę, że wybór tematu ekspozycji – wciąż żywego we wspomnieniach, pozytywnego, a osadzonego w realiach komunizmu – mógł wzbudzić

⁴⁷ Adamczak Katarzyna: „*Takie miałam!*”...

⁴⁸ *Słoneczniki 2024 rozdane w Krakowie* [online]. Grupa Czas Dzieci, 2024 [dostęp 28 października 2024]. Dostępny w internecie: https://sloneczniki.czasdzieci.pl/aktualnosci/id,204-sloneczniki_2024_rozdane.html.

⁴⁹ Zob. Adamczak Katarzyna: „*Takie miałam!*”...

⁵⁰ Wpisy w książkach pamiątkowych w czasie eksponowania wystawy; Opinie o Muzeum Nowej Huty [online]. Google.com, hasło: *Muzeum Nowej Huty* [dostęp 15–16 lutego 2024].

⁵¹ Fragment wpisu w jednej z kilku książek pamiątkowych.

⁵² Fragment opinii o Muzeum Nowej Huty [online]. Google.com...

⁵³ Fragment wpisu w jednej z kilku książek pamiątkowych.

Rodzina na trzepaku w przestrzeni wystawy, fot. Marcin Gulis, MK

kontrowersje. Zwróciła na to uwagę dr hab. Barbara Klich-Kluczevska, prof. UJ, w recenzji scenariusza wystawy, pisząc o „napięciu pomiędzy jednostkowym pamiętaniem o dzieciństwie a świadomością historyczną kształtowaną przez naszą współczesną wiedzę o Polsce lat 1945–1989” oraz o narażeniu na „oskarżenia o banalizację tematu, »normalizację« komunizmu i podporządkowanie nostalgii” w przypadku prób „skupienia się na jednostkowym doświadczeniu życia codziennego”. Recenzentka podkreśliła jednak, że zaproponowane w scenariuszu rozwiązania pozwoliły wyjść poza ten schemat⁵⁴. Trzeba zaznaczyć, że nostalgia wyrażana przez gości wystawy była nostalgią w stosunku do własnego dzieciństwa, osobistych przeżyć, nie do systemu komunistycznego. Autorka artykułu nie spotkała się też z żadną refleksją, w której pojęcie nostalgii w kontekście wystawy brzmiałoby jak zarzut.

Niektórzy goście wyrażali przekonanie, że ekspozycja *Trzepaki, Reksio, Atari* powinna stać się wystawą stałą. Inni pytali, czy istnieje możliwość przedłużenia wystawy. Jeszcze po jej zamknięciu do Muzeum docierały maile dotyczące zapisania grup przedszkolnych i szkolnych na zajęcia w jej przestrzeni. Na miejscu pojawiali się goście spodziewający się, że wystawa wciąż jest otwarta – takie sytuacje zdarzały się nawet ponad pół roku od finisażu. Były to sygnały pewnego niedosytu, mimo stosunkowo długiego czasu trwania ekspozycji. Niedosyt u niektórych budziła też skala wystawy. W przeprowadzonym badaniu publiczności przy pytaniu „Co według Pana / Pani można by poprawić w tym miejscu?” pojawiły się uwagi dotyczące rozszerzenia ekspozycji / tematyki ekspozycji obecnie znajdującej się w oddziale⁵⁵.

Zdarzały się także opinie krytyczne, wskazujące, że na wystawie znajduje się zbyt mało eksponatów. Były to pojedyncze przypadki, świadczące o rozczarowaniu wizytą w Muzeum Nowej Huty.

W kwestii odbioru projektu *Trzepaki, Reksio, Atari* na osobną uwagę zasługuje tytułowy trzepak – stały element PRL-owskiego podwórka, który został zainstalowany w samym środku przestrzeni ekspozycji. Obiekt zyskał niezwykłą popularność. Najtrafniejszym określeniem oddającym jego znaczenie będzie słowo kultowy. Punkt z trzepakiem był miejscem, gdzie zdecydowanie najczęściej wykonywano zdjęcia, tam też często rozpoczynały się zajęcia i oprowadzania. W pewnym sensie jako sprzęt zabytkowy (został przywieziony z prywatnego podwórka) na wystawie zyskał drugie życie. Wiele dzieci odwiedzających ekspozycję wiedziało, jak się na nim bawić, inne dowiadywały się w czasie wizyty w Muzeum Nowej Huty. Pracownicy Muzeum wielokrotnie byli świadkami swego rodzaju rodzinnych „szkoleń” w tym

⁵⁴ Klich-Kluczevska Barbara: „Recenzja wystawy »Trzepaki, Reksio, Atari«. Kraków, 30 kwietnia 2022 r.”. Wskazany problem jest charakterystyczny dla muzeów skoncentrowanych na historii komunizmu i opowiadających o realiach życia pod rządami komunistycznymi, czemu swoją książkę poświęciła dr hab. Anna Ziębińska-Witek, prof. UMCS. Ziębińska-Witek Anna: *Muzealizacja komunizmu w Polsce i Europie Środkowo-Wschodniej*. Lublin 2018.

⁵⁵ „Badanie satysfakcji zwiedzających Muzeum Krakowa 2023...”.

zakresie. Autorka artykułu słyszała też o kilku przypadkach szczególnego zainteresowania dzieci, które odwiedziły wystawę, napotykanymi w przestrzeni publicznej trzepakami.

Prawdopodobnie trzepak odegrał też ważną rolę w tytule ekspozycji⁵⁶. Czy tytuł był czytelny dla odbiorców? Jego pierwsze dwa słowa zdecydowanie tak. Z nazwą firmy Atari część odbiorców nie spotkała się wcześniej, jednak dowiadywała się o jej znaczeniu przy okazji wystawy. Bardzo częste wśród osób pytających o możliwość zwiedzania było podawanie słów tytułu w innej kolejności, zdarzało się też przywoływanie tylko jednego słowa i zdecydowanie były to *Trzepak* lub *Reksio*. W tym miejscu warto też zwrócić uwagę na określenia dotyczące wystawy używane przez publiczność zamiast jej tytułu lub dla przywołania jej tematyki. Ekspozycja często była określana mianem „wystawy o zabawkach”/ „wystawy zabawek” – przez osoby wybierające się do Muzeum Nowej Huty i kontaktujące się, by dopytać o szczegóły, ale też przez autorów opinii zamieszczanych w sieci po zwiedzeniu wystawy⁵⁷. Faktycznie słowo zabawka może być pierwszym, najprostszym, najbardziej bezpośrednim skojarzeniem z pojęciem zabawy. I choć bardzo mocno ograniczało rzeczywisty zakres ekspozycji, być może dla niektórych było kluczowym impulsem zachęcającym do wizyty w Muzeum Nowej Huty lub elementem najmocniej zapamiętanym po wizycie. W kontekście wystawy *Trzepak*, *Reksio*, *Atari* padało również określenie „wystawa o dzieciństwie”, choć znacznie rzadziej niż „wystawa o zabawkach”. To sformułowanie oczywiście też jest uzasadnione, choć ekspozycja dotyczyła jedynie wybranych aspektów dzieciństwa w okresie PRL-u. Mogło ono też jednak wprowadzać w błąd, wywołując oczekiwanie, że znajdzie się tam opowieść także o rodzinie, szkole, o obowiązkach, o pozycji dziecka, o przemocy wobec dzieci. Mimo obaw autorka tekstu nie spotkała się z głosami rozczarowania z powodu braku wymienionych wątków na ekspozycji. Być może goście udający się do Muzeum Nowej Huty z założeniem, że zobaczą „wystawę o dzieciństwie”, byli wystarczająco usatysfakcjonowani możliwością poznania lub wspominania zabaw i rozrywek.

Wystawa o zabawie czy zabawa na wystawie? Wnioski

Tematyka wystawy *Trzepak*, *Reksio*, *Atari* – wyjątkowo uniwersalna, atrakcyjna, przywołująca bardzo często osobiste wspomnienia – bez wątpienia miała ogromne znaczenie dla dobrego odbioru społecznego. Szczególnie dla osób, które dorastały w okresie PRL-u, ale też prawdopodobnie

dla młodszych dorosłych, zainteresowanych dzieciństwem wcześniejszych pokoleń i życiem codziennym w komunistycznej Polsce.

Jednak, jak wskazują opinie i reakcje muzealnych gości, równie istotny okazał się sposób realizacji projektu, wykorzystujący jego potencjał. Kluczowe wydaje się tu dokonane na początku prac nad wystawą trafne sformułowanie jej przyszłych odbiorców oraz dążenie, aby ekspozycja była ciekawa i atrakcyjna dla jak najszerszego grona, w tym dzieci i rodzin z dziećmi. W konsekwencji na wystawie powstały przestrzenie interaktywne, które zostały docenione nie tylko przez młodszych, ale i dorosłych gości i stały się jednym z największych atutów projektu. Stworzenie możliwości zabawy, doświadczania w połączeniu ze ścieżkami narracyjnymi skierowanymi zarówno do dorosłych, jak i do dzieci nadało ekspozycji międzypokoleniowy charakter, również niezwykle mocno wybrzmiewający wśród głosów publiczności. Zwiedzający nie tylko odwiedzali Muzeum, by spędzić czas wspólnie z bliskimi, ale też często pierwsza wizyta na wystawie inspirowała ich do kolejnej, tym razem w międzypokoleniowym gronie.

Bardzo dobrym krokiem okazało się wprowadzenie zajęć w przestrzeni ekspozycji do stałej oferty edukacyjnej Muzeum Krakowa, dzięki czemu instytucję odwiedziło bardzo liczne grono dzieci, które opowiadały o tym doświadczeniu swoim bliskim i które, być może, zostały zachęcane do odwiedzenia Muzeum Nowej Huty i innych muzeów w przyszłości. Problematyka wystawy stworzyła też duże możliwości w zakresie towarzyszącego jej programu wydarzeń. Szczególnie dużym zainteresowaniem cieszyły się propozycje aktywnego i kreatywnego spędzania czasu oraz oprowadzania po ekspozycji. Uwagi publiczności nie przyciągnęły z kolei poważniejsze tematycznie propozycje o charakterze naukowym i popularnonaukowym.

Pozytywny odbiór projektu wśród zwiedzających bez wątpienia miał bezpośredni wpływ na wykazaną silną rolę marketingu szeptanego – zadowoleni goście dzielili się wrażeniami w swoim otoczeniu. Do wyjątkowo wysokiego wyniku frekwencyjnego zdecydowanie przyczyniły się także działania promocyjne podjęte przez Muzeum, w tym stopniowe budowanie napięcia, tworzące atmosferę wyczekiwania na otwarcie, systematyczność i odpowiedni sposób komunikowania o wystawie w mediach społecznościowych, trafna identyfikacja wizualna.

Czy kluczowa okazała się tu „wystawa o zabawie” czy „zabawa na wystawie”? Obie kwestie były ze sobą ściśle powiązane. Projekt *Trzepak*, *Reksio*, *Atari* mógł się zamknąć w pojęciu wystawy o zabawie, ale to możliwość zabawy na wystawie stała się jednym z największych jego walorów. Jednak nawet jeśli dla niektórych gości to możliwość zabawy była główną, podstawową motywacją do odwiedzenia Muzeum lub najważniejszym czynnikiem wpływającym na ich zadowolenie z wizyty, należy podkreślić, że zabawa zaistniała tu w konkretnym kontekście. W przestrzeni Muzeum, w przestrzeni ekspozycji, w otoczeniu ponad 600 eksponatów, osadzona w opowieści o zabawach i rozrywkach dziecięcych w okresie PRL-u. Co więcej, zabawa nie byłaby tu możliwa, gdyby nie sama ekspozycja i niemożliwe byłoby

⁵⁶ Więcej o symbolice tytułu w: Kozik Ryszard: „W centrum wystawy musiał być trzepak”. O PRL-owskich zabawach i zabawkach w Muzeum Nowej Huty [online]. Gazeta.pl, 15 lutego 2023 [dostęp 15 lutego 2024]. Dostępny w internecie: <https://kultura.gazeta.pl/kultura/7,114530,29462502,w-centrum-wystawy-musial-byc-trzepak-o-prl-owskich-zabawach.html>.

⁵⁷ Opinie o Muzeum Nowej Huty [online]. Google.com...

bawienie się w oderwaniu od tejże ekspozycji, bez zwrócenia uwagi na jej treść.

Bardzo ważną rolę w odpowiednim, spójnym ujęciu w przestrzeni wystawy wszystkich zmiennych – dwóch ścieżek zwiedzania, mnogości eksponatów oraz przestrzeni i punktów interaktywnych – odegrał projekt aranżacji. Jego czytelna, atrakcyjna wizualnie i mocno korespondująca z treścią ekspozycji forma bez wątpienia wpłynęła pozytywnie na komfort i wrażenia zwiedzających, doświadczających i bawiących się oraz wspominających swoje dzieciństwo.

O decydującym wpływie wskazanych tu aspektów projektu *Trzepaki, Reksio, Atari* na jego społeczny odbiór świadczy też fakt, że po zamknięciu wystawy Muzeum Nowej Huty nie utrzymało tak wysokiej frekwencji, choć aktualna ekspozycja – *Bunt w systemie. Muzyczne przestrzenie wolności 1945–89* (wernisaż 22 lutego 2024) – również prezentuje wątki znane i bliskie wielu osobom. Nastąpił też wyraźny spadek zainteresowania ofertą wystawienniczą oddziału wśród rodzin z małymi dziećmi oraz grup przedszkolnych i wczesnoszkolnych, co z pewnością wynika z „doroślejszej” problematyki nowej ekspozycji oraz braku na niej treści dedykowanych najmłodszym.

Bibliografia

Materiały Muzeum Krakowa (docelowo Archiwum Zakładowe MK)

- „Badanie satysfakcji zwiedzających Muzeum Krakowa 2021. Raport częściowy dotyczący Muzeum Nowej Huty”. Kraków 2021
- „Badanie satysfakcji zwiedzających Muzeum Krakowa 2022. Raport częściowy dotyczący Muzeum Nowej Huty”. Kraków 2022
- „Badanie satysfakcji zwiedzających Muzeum Krakowa 2023. Raport częściowy dotyczący Muzeum Nowej Huty”, Kraków 2023
- Klich-Kluczeńska Barbara: „Recenzja wystawy »Trzepaki, Reksio, Atari«. Kraków, 30 kwietnia 2022 roku”
- Księgi pamiątkowe Muzeum Nowej Huty, luty 2023 – styczeń 2024 roku

Opracowania

- Bukowska Maria, Kielczewska Anna (koncepcja książki): *W Muzeum wszystko wolno – nasza książka*. Warszawa 2016
- Jagodzińska Katarzyna: *Muzeum odpowiedzialne? (Na przykładzie Muzeum Zabawek w Krakowie)*. „Muzealnictwo” 2022, nr 63, s. 150–157
- Klimek-Zdeb Agata: *Na trzepaku. Zabawy i rozrywki dziecięce w PRL-u na fotografiach ze zbiorów Muzeum Krakowa*. Kraków 2023
- Smaga Magdalena: *Przyczynek do studium historyczno-architektonicznego kina „Światowid”*. „Światowid. Rocznik Muzeum PRL-u w Krakowie” 2014, t. 1, s. 145–165

Zdeb Mateusz: *Muzeum teraźniejszości? Jak w muzeum opowiedzieć o tu i teraz – projekt Współistnienie i refleksje po jego zakończeniu*. „Krzysztofory. Zeszyty Naukowe Muzeum Historycznego Miasta Krakowa” 2022, z. 40, s. 195–216

Ziębińska-Witek Anna: *Muzealizacja komunizmu w Polsce i Europie Środkowo-Wschodniej*. Lublin 2018

Prasa, strony internetowe, media społecznościowe

- Adamczak Katarzyna: „*Takie miałam!*”. *Zabawki i zabawy z PRL-u biją rekordy popularności* [online]. Interia Kobieta, 1 maja 2023 [dostęp 15 lutego 2024]. Dostępny w internecie: <https://kobieta.interia.pl/podroze/news-takie-mialam-zabawki-i-zabawy-z-prl-u-bija-rekordy-popularnId,6751554>
- Bajorek-Dziuban Ewelina: *Na tej wystawie nie da się nudzić. O dziecięcych rozrywkach i zabawkach w okresie PRL-u* [online]. Love Kraków, 17 lutego 2023 [dostęp 3 listopada 2023]. Dostępny w internecie: https://lovekrakow.pl/aktualnosci/na-tej-wystawie-nie-da-sie-nudzie-o-dzieciwych-rozrywkach-i-zabawkach-w-okresie-prl-u-zdjecia_49876.html
- Bogdański Robert: *Popyt na dzieciństwo. Wycieczka w przeszłość* [online]. Tygodnik TVP, 24 lutego 2023 [dostęp 3 listopada 2023]. [Adres strony nieaktywny w momencie publikacji tekstu]
- Do czego służył trzepak i jak wkłada się kasety do walkmana? Podróż do dzieciństwa z czasów PRL z wystawą Muzeum Nowej Huty* [audycja]. TOK FM, 22 maja 2023 [dostęp 3 listopada 2023]. Dostępna w internecie: <https://audycje.tokfm.pl/podcast/140310,Do-czego-sluzyl-trzepak-i-jak-wklada-sie-kasete-do-walkmana-Podroz-do-dzieinstwa-z-czasow-PRL-z-wystawa-Muzeum-Nowej-Huty-GLOSEM-EKSPERTA>
- Gruszecka Marta: *Gdy wokół trzepaka skupiało się życie towarzyskie. Muzeum Nowej Huty zaprasza na wystawę o dzieciństwie w czasach PRL-u* [online]. Wyborcza.pl Kraków, 17 lutego 2023 [dostęp 3 listopada 2023]. Dostępny w internecie: <https://krakow.wyborcza.pl/krakow/7,44425,29466187,muzeum-krakowa-pamiatki-z-zycia-na-trzepaku.html>
- Gruszecka Marta: *Wystawa, jakiej jeszcze nie było. W co bawiliśmy się w PRL-u?*. „Gazeta Wyborcza” 2023, nr 40, z 17 lutego, s. 13
- Kalęba Julia: *Muzeum Krakowa z rekordową frekwencją ponad 1 mln 350 tys. odwiedzających* [online]. TVP3 Kraków, 4 stycznia 2024 [dostęp 15 lutego 2024]. Dostępny w internecie: <https://krakow.tvp.pl/75155942/muzeum-krakowa-z-rekordowa-frekwencja-ponad-1-mln-350-tys-odwiedzajacych>
- Kozik Ryszard: „*W centrum wystawy musiał być trzepak*”. *O PRL-owskich zabawkach i zabawkach w Muzeum Nowej Huty* [online]. Gazeta.pl, 15 lutego 2023 [dostęp 15 lutego 2024]. Dostępny w internecie: <https://kultura.gazeta.pl/kultura/7,114530,29462502,w-centrum->

- wystawy-musial-byc-trzepak-o-prl-owskich-zabawach.html
- Kraków. Muzeum Nowej Huty [online]. Profil Instagram gatkowe_adventures, 11 kwietnia 2023 [dostęp 15 lutego 2024]. Dostępny w internecie: https://www.instagram.com/p/Cq5ycLBIsfm/?img_index=1
- Najnowsza wystawa „Trzepaki, Reksio, Atari” [online]. Kraków z dzieckiem [dostęp 3 listopada 2023]. Dostępny w internecie: <https://krakowzdziekiem.pl/najnowsza-wystawa-trzepaki-reksio-atari/>
- Opinie o Muzeum Nowej Huty [online]. Google.com, hasło: *Muzeum Nowej Huty* [dostęp 15-16 lutego 2024]
- Podzielcie się z nami swoim dzieciństwem [online]. Muzeum Krakowa [dostęp 13 lutego 2024]. Dostępny w internecie: <https://muzeumkrakowa.pl/aktualnosci/podzielcie-sie-z-nami-swoim-dziecinstwem>
- Post dotyczący użyczenia oryginalnej lalki filmowej Misia Uszatka [online]. Profil Facebook Muzeum Krakowa, 19 stycznia 2023 [dostęp 15 lutego 2024]. Dostępny w internecie: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=540728298087320&set=a.448018347358316>
- Powstanie wystawa o dzieciństwie w PRL. Muzeum Nowej Huty poszukuje eksponatów! [online]. Radio Eska, 3 grudnia 2021 [dostęp 3 listopada 2023]. Dostępny w internecie: <https://www.eska.pl/krakow/powstanie-wystawa-o-dziecinstwie-w-prl-muzeum-nowej-huty-poszukuje-eksponatow-aa-DA7e-7vby-srb6.html>
- Radłowska Renata: *Muzeum Krakowa. Szykuje się niezła zabawa, czyli wszystko o zabawkach z PRL-u* [online]. Wyborcza.pl Kraków, 7 grudnia 2021 [dostęp 3 listopada 2023]. Dostępny w internecie: <https://krakow.wyborcza.pl/krakow/7,44425,27882654,muzeum-krakowa-szykuje-sie-niezla-zabawa-czyli-wszystko-o.html>
- Radłowska Renata: *Akcja Muzeum Krakowa. Albercia po przejściach, czyli czym się bawiliśmy w PRL-u* [online]. Wyborcza.pl Kraków, 22 lutego 2022 [dostęp 3 listopada 2023]. Dostępny w internecie: <https://krakow.wyborcza.pl/krakow/7,44425,28137265,akcja-muzeum-krakowa-albercia-po-przejsciach-czyli-czym-sie.html>
- Radłowska Renata: *Muzeum Krakowa. Stracone profile w mediach społecznościowych przełożyły się na niższą frekwencję* [online]. Wyborcza.pl Kraków, 4 lipca 2023 [dostęp 15 lutego 2024]. Dostępny w internecie: <https://krakow.wyborcza.pl/krakow/7,44425,29938653,muzeum-krakowa-stracone-profile-w-mediach-spolescnosciowych.html>
- Rekord frekwencji w Muzeum Krakowa [online]. Fakt.pl, 12 stycznia 2024 [dostęp 15 lutego 2024]. Dostępny w internecie: <https://www.fakt.pl/wydarzenia/polska/krakow/rekord-frekwencji-w-muzeum-krakowa/rw1v47e>
- Słoneczniki 2024 rozdane w Krakowie [online]. Grupa Czas Dzieci, 2024 [dostęp 28 października 2024]. Dostępny w internecie: https://sloneczniki.czasdzieci.pl/aktualnosci/id,204-sloneczniki_2024_rozdane.html
- Trzepaki, Reksio, Atari [online]. Muzeum Krakowa [dostęp 15 lutego 2024]. Dostępny w internecie: <https://muzeumkrakowa.pl/wystawy/trzepaki-reksio-atari>
- Trzepaki, Reksio, Atari – nowa wystawa w Muzeum w Krakowie [online]. Kasai.eu [dostęp 3 listopada 2023]. Dostępny w internecie: <https://kasai.eu/trzepaki-reksio-atari-nowa-wystawa-w-muzeum-w-krakowie/>
- Trzepaki, Reksio, Atari. Wystawa o zabawie i zabawa na wystawie [online]. Fakt.pl, 25 lutego 2023 [dostęp 3 listopada 2023]. Dostępny w internecie: <https://www.fakt.pl/wydarzenia/polska/krakow/trzepaki-reksio-atari-wystawa-o-zabawie-i-zabawa-na-wystawie/213xme>
- Wystawa o zabawie i rozrywce dla dzieci w PRL-u [online]. TVP3 Kraków, 16 lutego 2023 [dostęp 3 listopada 2023]. Dostępny w internecie: <https://krakow.tvp.pl/66374708/wystawa-o-zabawie-i-rozrywce-dla-dzieci-w-prlu>
- Zabawki i świat bajek PRL-u. Pamiętasz Misia Uszatka, Jacka i Agatkę? [online]. Forsal.pl, 18 kwietnia 2023 [dostęp 3 listopada 2023]. Dostępny w internecie: <https://forsal.pl/lifestyle/galeria/8699469,zabawki-i-swiat-bajek-prl-u-pamietasz-misia-uszatka-jacka-i-agatke-galeria.html>
- Zapomniana Zośka i peerelowskie skarby w Nowej Hucie [podcast]. Ilustrowany Kurier Codzienny IKC, 12 czerwca 2023 [dostęp 15 lutego 2024]. Dostępny w internecie: <https://www.youtube.com/watch?v=3E1jbs-EENE>